

شناسان

آقای بهروز رفیعی کارشناس ارشد در رشته معارف اسلامی از محققان و اعضای گروه علوم تربیتی مؤسسه حوزه و دانشگاه است که تاکنون کتابها، مقالات و پژوهش‌های بسیاری را در زمینه‌های مختلف به جامعه علمی کشور ارائه کرده است.

از جمله تألیفات ایشان کتب زیر را می‌توان نام برد:

آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن (کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲)

کتاب‌شناسی توصیفی و تحلیلی تعلیم و تربیت اسلامی (کتاب سال حوزه، ۱۳۸۲)

کتاب‌شناسی توصیفی و موضوعی اخلاق، عرفان و تصوف اسلامی؛ ترجمه روش‌شناسی پژوهش در تربیت اسلامی اثر دکتر عبدالرحمن النقیب.

تربیت جنسی در اسلام*

ترجمه و تلخیص: بهروز رفیعی

«عضو گروه علوم تربیتی مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه»

* این مقاله ترجمه و تلخیصی است از کتاب «التربية الجنسية للأطفال و البالغين»، یوسف مدن، الطبعة الاولى، بیروت: دارالمحجة البيضاء، ۱۴۱۶ / ۱۹۹۵.



مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی



اهمیت کند و کاو در تربیت جنسی

از نگاه علم و دین، کودک جز در حالت‌های غیر طبیعی و استثنایی، فعالیت و رفتار جنسی بالفعل ندارد. با این حال، اسلام برای پیشگیری از پیدایش رفتار نابهنگام جنسی در کودکان و نیز درمان این رفتار در آنان، پیش‌بینی‌هایی کرده است. تمهیدات اسلام برای تعدیل گزینه جنسی و رفتار درست جنسی، به هیچ روی با دیگر جنبه‌های رشد در کودک ناسازگار نیست و حتی عامل تسهیل رشد کودک نیز می‌باشد.

بسیار تأسف بار است که پدران و مادران و مربیان مسلمان، مقوله بسیار با اهمیت تربیت جنسی را فرو نهند، حال آنکه اسلام، تربیت جنسی را برای ساماندهی رشد رفتار جنسی در کودکان، لازم شمرده است. البته از نظر اسلام تربیت جنسی، باید به وسیله والدین به کودکان آموزش داده شود و پدران و مادران نیز خود اصول و قواعد رفتار درست جنسی را بشناسند و رعایت کنند.

مربیان مسلمان باید به ضرورت و اهمیت ماهیت رفتار جنسی، بمثابه جزیی اساسی از برنامه عمومی تربیت اسلامی پی ببرند. تربیت پژوهان مسلمان هم باید بکوشند تا هنجارها و اصول رفتار جنسی از دیدگاه اسلام را تبیین نمایند.

موضوع کاوش

مسلمانان، در سال‌های اخیر با ناهنجاری‌های رفتاری بسیاری روبه‌رو هستند. این ناهنجاری‌ها که میان مسلمانان و اصول و مبانی اعتقادی آنها جدایی افکنده است، بیشتر یا برخاسته از اوضاع و احوال ناشی از عقب ماندگی فرهنگی است که جوامع اسلامی با آن دست به‌گریبانند و یا ناشی از تحولات اجتماعی - فرهنگی است که در میان مسلمانان در پی تحولات عظیم در جامعه جهانی رخ داده است. گاه نیز هر دو پدیده در پیدایش این ناهنجاری‌های رفتاری مؤثر بوده‌اند، از این گذشته، ناآگاهی پدران و مادران و مریبان از هنجاری‌های اسلامی درباره مسایل جنسی، خود مزید بر علت شده است.

بر مریبان مسلمان فرض است که برای زدودن این مشکلات، مخلصانه بکوشند و البته سرآغاز این تلاش، فهم درست مبانی نظری تربیت جنسی در اسلام است.

هدف پژوهش

این پژوهش در پی شناسایی دیدگاه اسلام درباره مسایل جنسی است. هدف اصلی این بررسی، آگاه کردن پدران و مادران از مسایل جنسی و رویکردهای اسلامی بدان است.

روش تحقیق

این مقاله با تکیه بر واقعیت‌های جامعه اسلامی و مراجعه به کتاب و سنت می‌کوشد تا به سؤالات مطرح شده در این زمینه پاسخ دهد تا توانایی دین در حل مشکلات جامعه و ساماندهی زندگی انسان امروز، روشن شود.

آشنایی با مسئله

معمولاً پژوهش‌های تجربی و نیمه تجربی برای آشنایی با چند و چون مسایل و مشکلات اجتماعی، از داده‌ها و روش‌های آماری یاری می‌گیرد، اما دستیابی به واقعیت از طریق آمار و ارقام درست و واقع‌نما دشوار است.

حال اگر موضوع پژوهش، اخلاقی و به ویژه رفتار جنسی باشد، پژوهش دشوارتر خواهد بود. زیرا مردم تلاش می‌کنند، نابهنجاری‌های رفتاری در امور جنسی را به دلایلی پوشیده نگاه دارند. البته گاه جسته و گریخته آمار و ارقامی از این‌جا و آن‌جا به دست می‌آید، اما این‌ها به هیچ روی گویای حقیقت نیست. از این گذشته، همین داده‌های اندک نیز، گاه در لابه‌لای پرونده‌ها پنهان می‌ماند. بنابراین، پژوهشگر چاره‌ای ندارد مگر استناد به مشاهدات خود و آنچه که در رسانه‌های گروهی انعکاس می‌یابد.

آیا اسلام به رفتار جنسی نپرداخته است؟

اسلام به رفتار جنسی توجه کرده است و گواه آن، نصوص صریح دینی درباره تعدیل رفتار جنسی و اصول و قواعد آن است. البته اسلام به پاسداشت اخلاق و حیا و ارزش‌های آن اهمیت می‌دهد، ولی این به معنای بی‌توجهی اسلام به رفتار و تربیت جنسی نیست. بنابراین، اسلام، شئون جنسی انسان را نادیده نگرفته و سرکوب نیروی جنسی را به هیچ روی روا نداشته است.

مرکز تحقیقات فقهی علوم اسلامی

خانواده و مشکلات جنسی

شماری از مردم، به ویژه نوجوانان و جوانان، اصول و قواعد تربیت جنسی از نگاه اسلام را نمی‌دانند و ممکن است رفتار بهنجار جنسی درستی نداشته باشند و ناآگاهانه دست به اعمالی بزنند که حرمت شرعی دارد. در این مورد، مسئولیت آگاه‌سازی نوجوانان و جوانان، به عهده والدین و مربیان است. صاحب‌نظران نیز می‌توانند با پژوهش و تألیفات مناسب در زمینه تربیت جنسی به آنان کمک کنند.

عوامل تربیت جنسی

عوامل گوناگونی دست به دست هم می‌دهند تا رفتار جنسی نوجوان و کودک به کجروی منجر شود. پاره‌ای از این عوامل از این قرار است:

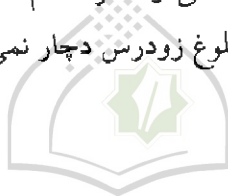
۱. ناآگاهی پدران و مادران و مربیان از تربیت جنسی، که خود موجب عدم آموزش

فرزندان در زمینه هنجارهای تربیت جنسی از دیدگاه اسلام می‌شود.

۲. رفتارهای جنسی نادرست والدین و بدآموزی کودکان و نوجوانان از آنان، که سبب ایجاد زمینه‌های انحراف در آنها می‌شود.

۳. آموزش ندادن آداب رفت و آمد به محل استراحت و خواب پدر و مادر به فرزندان، که گاه به مشاهده رفتارهای جنسی والدین می‌انجامد و پیامدهای شومی برای کودکان و نوجوانان دارد. پدر و مادر باید به کودک بیاموزند که پیش از وارد شدن به محل استراحت دیگران، به ویژه والدین، اجازه بگیرند. تماشای گروهی فیلم‌های ناپسند نیز موجب بلوغ زودرس و پیامدهای ناگوار آن می‌شود.

اگر خانواده‌ها با تربیت جنسی از منظر اسلام آشنا باشند و در عمل آن را به کار گیرند، گذشته از آن که کودکان به بلوغ زودرس دچار نمی‌شوند، رفتارهای جنسی آنها نیز در آینده بهنجار خواهد شد.



عوامل پیدایش انحرافات جنسی

روشن است که انحراف جنسی در نوجوانان و کودکان، خود به خود و در خلاء پدید نمی‌آید. این امر، زاده عواملی چند است. عوامل پیدایش انحراف جنسی در کودکان و نوجوانان را، می‌توان در امور زیر خلاصه کرد:

۱. اختلالات هورمونی

غده‌های درون ریز، موادی شیمیایی به نام هورمون می‌سازند. هورمون‌ها مستقیماً وارد خون می‌شوند. هرگونه کاهش یا افزایش این هورمون‌ها، آشکارا بر رفتار، عواطف، احساسات و جسم انسان اثر می‌گذارد.

رفتار جنسی انسان، با هورمون‌های جنسی که از غده‌های تناسلی ترشح می‌شوند، ارتباط دارد. پیدایش ترشحات هورمون جنسی در غده‌های تناسلی، با کوچک شدن و کاهش ترشحات هورمونی دو غده تیروئید و تیموس ارتباط مستقیم دارد. تا زمانی که این دو غده فعالند، فعالیت جنسی در حالتی از کمون و بالقوگی است و با کاهش تدریجی وزن این دو غده و افزایش رشد انسان، زمینه برای رشد غده جنسی فراهم می‌آید. کار هورمون‌های این دو غده، غیر فعال نگهداشتن غده‌های تناسلی تا پیش از نوجوانی

است. بنابراین از آغاز بلوغ، کار این غدد به پایان می‌رسد. حال این سؤال پیش می‌آید که اگر فعالیت جنسی در دوره کودکی به یمن وجود دو غده مذکور فعلیت ندارد، چرا برخی از کودکان رفتار و فعالیت جنسی دارند؟ در پاسخ باید گفت که این گونه رفتارها و فعالیت‌ها، برخاسته از رشد و بلوغ جنسی زودرس است که پدیده رشدی غیر طبیعی و کمیاب به شمار می‌آید. این پدیده رشدی کمیاب، باز خورد اختلال در کار غده‌های کودکی (تیروئید و تیموس) و در پی آن، فعال شدن نابهنگام غدد تناسلی در کودک است که به پیدایش صفات ثانوی بلوغ می‌انجامد و دلالت بر پیدایش نوجوانی در کودکی دارد.

بلوغ زودرس می‌تواند با ناهنجاری‌هایی در رفتار جنسی همراه باشد؛ به ویژه اگر پدر و مادر و مربیان از این امر آگاه نباشند و چنانکه باید از کودک مراقبت نکنند. صورت بلوغ زودرس، واکنش‌هایی جنسی در کودک رخ می‌دهد که ممکن است در شخصیت او و روابطش با دیگران اثر سوء بگذارد.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۲. عوامل زمینه ساز انحراف جنسی

سه عامل می‌تواند در پیدایش این آمادگی مؤثر باشد:

الف) ویژگی‌های مزاجی و اخلاقی پدر و مادر: ویژگی‌های اخلاقی و مزاجی والدین بر رفتار فرزندان اثر می‌گذارد. اگر والدین، خصوصیات اخلاقی و مزاجی نامناسبی در زمینه جنسی داشته باشند، بر فرزندان آن‌ها اثر می‌گذارد و در آن‌ها زمینه ناهنجاری در رفتار جنسی به وجود می‌آورد. لذا اسلام با ازدواج با افراد بدنام موافق نیست.

ب) شیر: کجروی‌های جنسی از راه شیر نیز منتقل می‌شود. در روایات بر لزوم طهارت زنی که به بچه شیر می‌دهد تأکید شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای جلوگیری از این کجروی‌ها می‌فرماید: «فرزندان را از شیر بدکاره و روان پریش دور بدارید، زیرا شیر اثر دارد»^۱

ج) اوضاع و احوال همبستری: حالات همبستری بر شخصیت و رفتار کودک آینده تأثیر می‌گذارد. آنچه هنگام انعقاد نطفه رخ می‌دهد، بر شکل‌گیری ویژگی‌های آتی فرزند اثر می‌نهد. دانش نیز به تأثیر نامطلوب همبستری در حال مستی و حیض بر جنین پی برده است. توجه به مستحبات و مکروهات، می‌تواند به شکل‌گیری رفتار درست جنسی کمک نماید. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در اندرزهایش به علی رضی الله عنه به پاره‌ای از مستحبات و مکروهات هنگام انعقاد نطفه برای پرهیز از کجرفتاری فرزند، اشاره می‌کند. از جمله در یکی از اندرزهایش می‌فرماید: «از سر شهوت به زنی دیگر، با همسرت جفت مشو»^۱ یعنی افکار فرد در زمان آمیزش، می‌تواند در آینده کودک تأثیر بگذارد.

گفتنی است، عوامل زمینه ساز، آدمی را نسبت به عوامل طبیعی حساس‌تر و پذیراتر می‌کند؛ به گونه‌ای که هر چه آمادگی بیشتر باشد حساسیت و اثرپذیری از محیط بیشتر خواهد بود. البته، اگر محیط خانوادگی و محیط اجتماعی سالم و پاک باشد، ممکن است این آمادگی از حالات بیرون نیاید و تعدیل شود؛ اما اگر در محیط، محرک‌های گوناگون جنسی وجود داشته باشد، فعلیت یافتن آنها به ناهنجاری‌های رفتار جنسی در فرد می‌انجامد.

۳. عوامل محیطی - تربیتی

عوامل انحرافات جنسی متعدد و متنوع است و نمی‌توان آنها را در یک یا دو عامل خلاصه کرد. بر این اساس است که در بیشتر پژوهش‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی، محیط فاسد و روش‌های غلط تربیتی را عامل مشترک انحراف جنسی دانسته‌اند؛ چرا که محیط فاسد و تربیت ناصحیح، در واقع دربردارنده شماری دیگر از عوامل دخیل در انحراف جنسی هستند که روی هم رفته، فضای مناسبی برای فعلیت یافتن انحرافات جنسی در افراد فراهم می‌کنند. برخی از این عوامل عبارتند از:

۱ - تربیت جنسی نادرست

بیشتر پژوهندگان مسایل انسانی معتقدند روش‌های نادرست تربیتی عامل اصلی نابهنجاری رفتاری در همه زمینه هاست. بنابراین روش‌های نادرست تربیت و پرورش اجتماعی، به پیدایش ویژگی‌های نامناسب شخصیتی در انسان می‌انجامد و زمینه ساز رفتارهای نابهنجار در افراد می‌شود.

محیط اجتماعی در شکل‌گیری رفتار جنسی نابهنجار در کودکان و نوجوانان از خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی آغاز می‌شود و نهادهای اجتماعی آن را تقویت می‌کند. بزرگترین خطای تربیت جنسی، پوشیده نگه داشتن مسایل جنسی لازم‌التعلیم از کودکان هفت تا چهارده ساله است. این در حالی است که نظام تربیتی اسلام بسیار پیش از غرب، به تربیت جنسی کودک ممیز اهتمام ورزیده است تا او بتواند با تحولات ناشی از رشد در مراحل آینده درست رو به رو شود.

۲ - اتاق و بستر مشترک

رختخواب مشترک یا دست‌کم اتاق مشترک برای خوابیدن دختران و پسران و یا پدر و مادر و فرزندان، پدیده ایست که بیشتر در خانواده‌های فقیر وجود دارد و باعث می‌شود فرزندان با رفتار جنسی پدر و مادر آشنا شوند و گاه میان خواهر و برادر و از سر تقلید از پدر و مادر، بی‌آنکه لذتی در میان باشد، گونه‌هایی از معاشرت جنسی سرزند که بسیار خطر آفرین است.

۳ - تقلید رفتار جنسی کودک ممیز

در روایات از همبستری در محلی که کودک در آن باشد، منع شده است.

۴ - کودک و پرسش‌های جنسی

آیا اگر کودکی از چگونگی زاده شدن و یا سؤالاتی از این قبیل خود پرسید، درست

است که با پرخاش یا بی‌اعتنایی رویه رو شود؟ اسلام هرگز این گونه پرسش و پاسخ‌ها را ناپسند ندانسته است. اگر در این زمینه، به پرسش کودکان پاسخ ندهیم، کودک پاسخ پرسش‌های خود را از روش‌هایی به دست می‌آورد که حاصلش ممکن است پیامدهای خوبی نداشته باشد.

۵- برهنگی زن

این امر در خانه و بیرون از آن، پیامدهای ناگواری دارد. در خانه نیز باید احتیاط کرد و حضور کودکان را فراموش نکرد و آن‌ها را چون عروسک بی ادراک و بی احساس نپنداشت؛ زیرا این مسئله می‌تواند بر رفتار آنها تأثیر سوء بگذارد.

۶- بوسیدن لبهای کودک

در پاره‌ای از خانواده‌ها، گاه برای بیان دوستی و ابراز محبت، لب‌های دختر و پسر ممیز خود را می‌بوسند. چنین رفتاری ممکن است موجب برانگیختگی جنسی شود و باید از آن اجتناب کرد.

۷- استفاده از وسایل ارتباط جمعی

کوتاهی خانواده در نظارت بر استفاده کودک از وسایل ارتباط جمعی و تبلیغات، به ویژه تلویزیون، می‌تواند رفتار جنسی کودکان را تحت تأثیر قرار دهد.

۸- دوستان ناباب

نوجوان به لحاظ ناآزمودگی، ممکن است در انتخاب دوست خوب دچار مشکل شود. دوست ناشایست، می‌تواند شخصیت او را به انحراف کشانده و با گفته‌ها و کردارهای جنسی خود وی را از راه راست به بیراهه بکشاند.

۹ - تنگدستی و کوچکی خانه

پاره‌ای از خانواده‌ها با فقر دست به گریبانند و گاه این مسئله بر رفتار جنسی آنها تأثیر سوء به جا می‌گذارد. اگرچه تنگدستی لازمه ناآگاهی از قواعد تربیت جنسی درست نیست، اما فقر، خواه ناخواه بر نوع تربیت و به ویژه تربیت جنسی اثر می‌گذارد. یک اطاق برای خواب همه اعضای خانواده، ناتوانی در خرید کتاب مناسب، استفاده از تلویزیون همسایه و... مسایل و مشکلاتی از جمله در زمینه جنسی به وجود می‌آورد.

۱۰ - تأثیر آب و هوا بر بلوغ زودرس

دلایلی در دست است که ثابت می‌کند نوع آب و هوا در رشد رفتار جنسی دخیل است. مثلاً برخی از پزشکان معتقدند، سرما و گرمای محیطی در عادت ماهانه زنان تأثیر دارد و آن را نامنظم می‌کند. دختران در مناطق گرم زودتر از مناطق سرد به بلوغ جنسی و عادت ماهانه می‌رسند. چنان‌که پسران نیز در مناطق گرم زودتر از مناطق سرد بالغ می‌شوند. پدر و مادر باید به این امر توجه داشته باشند و از تأثیر محیط طبیعی بر بلوغ فرزند خود غافل نمانند و بلوغ زودرس فرزندان در مناطق گرمسیر را در نظر بگیرند و پیش‌بینی‌های تربیتی لازم را برای هدایت رفتار جنسی آنها مبذول دارند و در آموزش هنجارهای شرعی دوران بلوغ به فرزندان کوتاهی نکنند.



پاره‌ای از مسایل جنسی از نگاه اسلامی و غیر اسلامی

متخصصان امور جنسی در غرب، پس از تلاش‌های بسیار تازه، به حقایقی دست یافته‌اند که قرن‌ها پیش، اسلام به آنها پرداخته است؛ البته برخی از دیدگاه‌های اسلامی با نگرش غربیان درباره مسایل جنسی، سازگاری ندارد؛ اما روی هم رفته، برخی دیدگاه‌های مشترک بین اسلام و غرب در زمینه مسایل و رفتار جنسی وجود دارد که از جمله می‌توان به امور زیر اشاره کرد:

اهمیت آموزش جنسی به کودک

اسلام و دانشمندان معاصر در لزوم آموزش جنسی به کودکان در پیش از بلوغ همداستانند و پذیرفته‌اند این آگاهی‌ها باید از مرحله دوم کودکی آغاز شود تا کودک پیش از بلوغ، برای مواجهه با تحولات جسمی و روحی ناشی از بلوغ آمادگی پیدا کند.

نظام تربیتی اسلام بر پدر و مادر فرض می‌داند که هنجارهای شرعی را به کودک ممیز و در آستانه بلوغ بیاموزند. دانشمندان غربی هم به آموزش‌هایی در زمینه امور جنسی تأکید دارند. اما هدف، موضوع، روش و مواد آموزشی، تابع فرهنگ و باورها و

ارزش‌های آنهاست. هدف از آموزش در اسلام، تعالی اخلاق، جلب رضایت خداوند و حمایت از کودک در برابر مشکلات جنسی است.

کودکی، دوران غیر فعال بودن گزینه جنسی

پژوهندگان امور جنسی، درباره فعال یا غیر فعال بودن گزینه جنسی در کودکی هم‌نوا نیستند. «فروید» معتقد است کودک احساس جنسی دارد، اما گروهی دیگر معتقدند، ساختار دستگاه تناسلی انسان چنان است که در حالت طبیعی، پیش از بلوغ و در دوران کودکی هیچ احساس جنسی ندارد.

از نگاه اسلام، کودک در دوره کودکی اول، زندگی و رفتار جنسی ندارد؛ ولی برای تربیت جنسی کودک در این مرحله نیز، قواعد و هنجارهایی وضع کرده است. دستورهای شرع در این مرحله به دلایل زیر است:

۱- دستورهای اسلام در این زمینه، برای موارد غیر طبیعی و استثنایی بلوغ، یعنی بلوغ زودرس است.

۲- این دستورها مسبوق به روحیه تقلید در کودک است، زیرا تقلید ممکن است کودک را به تجربه جنسی کودکانه گرفتار کند.

۳- دستورهای شرع در این باره، والدین را مکلف می‌کند، مراقب باشند که کودک به رفتار جنسی تقلیدی روی نیاورد؛ زیرا که این عمل، عفت و طهارت او را در بلوغ به خطر می‌افکند.

۴- نظام تربیت جنسی در اسلام، وجود فعالیت و رفتار جنسی در کودکی دوم را امری احتمالی و از موارد استثنایی می‌داند؛ بنابراین بهترین روش را در اختیار مربی می‌نهد تا کودک را از زیان‌های انحراف در رفتار جنسی احتمالی باز دارد.

۵- تربیت جنسی در اسلام، بالغان را از رفتارهایی که موجب بلوغ زودرس و انحراف در کودکان می‌شود، باز می‌دارد.

۶- گفتگو درباره مسایل جنسی، برخی از روانشناسان معتقدند، باید با کودک درباره

مسایل جنسی، بی‌پرده سخن گفت و واقعیات را بیان کرد. حتی بعضی پیشنهاد می‌کنند پدر و مادر گاه در برابر کودک، برهنه شوند تا کودک واقعیت پیکر آدمی را شناسا شود، گر چه برخی دیگر با آن مخالفند.

اسلام می‌خواهد کودک ممیز با حقایق وجودی پیکر خویش آشنا شود؛ اما این کار آداب و اخلاقی دارد که باید پاس داشته شود. در نظام تربیت جنسی در اسلام، باید پرسش‌های جنسی کودک را پاسخ درست و منطقی داد و از کنایه و مجاز هم در پاسخ کمک گرفت. چنان‌که در قرآن و احادیث، با واژگان بسیاری که مفهوم جنسی دارند، روبه‌رو می‌شویم که کودکان از خواندن آنها منع نشده‌اند.

احساس شرم و برهنگی

برخی از دانشمندان، بر پرورش حیا و عفت در کودکان تأکید می‌کنند، در حالی که برخی دیگر مثل «راسل» می‌گویند: لازم است کودک، پدر و مادر و خواهر و برادر خویش را برهنه ببیند. این موضع تند و افراطی با دیدگاه کسانی که حیا و عفت را نشانه رشد یافتگی می‌دانند، سازگار نیست. بر اساس این دیدگاه، پدر و مادر حق ندارند در برابر کودک خود برهنه شوند.

نظام تربیتی اسلام، تأکید دارد که کودک از آغاز بر اساس حیا و عفت پرورش یابد و حتی نسبت به نگاه به کودک ممیز و نگاه کودک ممیز به دیگران، محدودیت‌هایی در نظر گرفته است.

جدا کردن رختخواب فرزندان

دیدگاه شماری از روان‌شناسان مبنی بر جدا بودن اتاق خواب و بستر خواب فرزندان دختر از پسر و جدایی بستر خواب فرزندان همجنس از یکدیگر، با نگرش اسلام در این زمینه هماهنگی دارد.

کودک‌دانی که بستر خواب مشترک دارند، در معرض تماس‌های جسمی قرار دارند و این امر آنها را به شوخی‌های جنسی وا می‌دارد. بهتر است اتاق خواب دختران و پسران، بعد از پنج سالگی از هم جدا باشد. این اقدام، رفتاری پیشگیرانه از پیدایش انحراف جنسی در کودکان است و در نظام تربیتی اسلام دستورالعمل‌های فراوانی در این باره یافت می‌شود.

اجازه گرفتن

اسلام قرن‌ها پیش تأکید کرده است که باید به کودک آموزش داد پیش از وارد شدن به استراحتگاه والدین اجازه بگیرد. هدف از این دستور، پیشگیری از رو به رو شدن کودک با صحنه‌های جنسی پدر و مادر و پیامدهای آن است.

آموزش و آماده کردن بهنگام

دیدگاه گروهی از پژوهشگران که می‌گویند چون کودک به پایان دوران کودکی نزدیک شود، باید او را برای رو به رو شدن با دگرگونی‌های مهمی که در دوران بلوغ در او رخ خواهد داد آماده کرد، با نگرش اسلام درباره لزوم عنایت به تربیت جنسی کودک و آماده کردن او برای رویارویی با تحولات روحی و جسمی دوران بلوغ مشابه است. اسلام به خطرهای کوتاهی در آگاه کردن کودک از تحولات دوران بلوغ هشدار می‌دهد و از والدین می‌خواهد پیش از بلوغ و در اواخر کودکی دوم، هنجارهای شرعی مانند: احتلام و نگاه به نامحرم و عادت ماهانه و طهارت و نماز و لمس قرآن کریم و... را به کودک متمیز آموزش دهند و پرسش‌های جنسی او را بی پاسخ نگذارند. در این کار، پدر باید به آموزش فرزند پسر و مادر به آموزش فرزند دختر بپردازد.

تربیت جنسی کودک مسلمان

تربیت جنسی در اسلام، جزوی از تربیت عمومی کودک است. اسلام به همه زمینه‌های رشد شخصی و شخصیتی کودک عنایت دارد. اسلام به پرورش و رشد همه زمینه‌های عقلی، روحی، عاطفی، اجتماعی و جنسی کودک، و هر آنچه که به پرورش انسانی صالح می‌انجامد، توجه دارد.

مفهوم تربیت جنسی

مربیان، تربیت جنسی از نگاه اسلام را، آشنا کردن فرد با هنجارهای شرعی می‌دانند؛ آن آشنایی که راه پاکدامنی و برخورد مشروع و معقول با شهوت جنسی را نشان می‌دهد. در فرآیند تربیت جنسی اسلامی، مربی، کودک را آموزش نظری و عملی می‌دهد. در آموزش نظری، از مفاهیم جنسی و هنجارهای شرعی آنها می‌گوید و در آموزش عملی چگونگی طهارت، غسل جنابت، استبراء و... را آموزش می‌دهد، و از آغاز کودکی دوم، بستر و اتاق خواب کودکان را از یکدیگر جدا می‌کند و خود در عمل از هرگونه رفتاری با منشأ جنسی، که محل شخصیت اخلاقی و جنسی کودک باشد، پرهیز می‌کند و کودک را نیز از رفتاری که به تحریک احساس جنسی او بیانجامد، باز می‌دارد.

در تربیت جنسی، به حکم نص عام و شریف «کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیت»، همه در تربیت نسل اسلامی که آراسته به عفت و پاکدامنی و به دور از انحرافات جنسی باشند، اعم از خانواده، مدرسه، رسانه‌های گروهی، جامعه و... مسئولند. برای تربیت جنسی باید به اصالت‌های اسلامی بازگشت و در پی الگوهای غربی نرفت.

ویژگی های تربیت جنسی در اسلام

کند و کاو در ویژگی‌های تربیت جنسی در اسلام، جزیی از کل نظام تربیتی اسلام است. علی‌الاصول آنچه درباره نظام تربیتی اسلام صدق می‌کند، درباره تربیت جنسی نیز صادق است. با وجود این، تربیت جنسی ویژگی‌هایی دارد:

۱- **تربیت جنسی در اسلام ربّانی است؛** یعنی این جنبه از تربیت اسلامی نیز آبشخور الهی دارد و مربی و مشربی در پرداختن به آن، مکلف و مأجورند. در این فرآیند تربیتی، مربی مسلمان پیوسته در تلاش است تا رفتار جنسی را نیز رنگ عبادی دهد و خشنودی خداوند را نیز بجوید.

۲- **تربیت جنسی در اسلام، انسانی است؛** چرا که در این نظام تربیتی همواره بر کرامت و حرمت و قداست انسان تأکید می‌شود. بنابراین افراد اجازه ندارند از سر شهوت، کرامت خود را زیر پا گذارند و انسانیت خویش را با خواست‌ها و تمایلات فرومایه آلوده سازند.

۳- **تربیت جنسی از نگاه اسلام استمرار دارد و تا پایان عمر به درازا می‌کشد؛** آنچه را خانواده و مدرسه می‌سازند، رسانه‌های گروهی باید تقویت کنند و در سایر مراکز آموزشی استمرار یابد. استمرار در تربیت جنسی، شرط پیروزی است و بی آن تربیت کامل محقق نمی‌شود.

۴- **واقع‌گرایی، ویژگی دیگر تربیت جنسی در اسلام است؛** اسلام در تربیت جنسی، به حقایق و گرایش‌های سرشتی انسان به امور جنسی توجه می‌کند و نسبت به این میل انسانی رویکرد منفی ندارد و با پندارهای واهی، این حقیقت ذاتی آدمی را

سرپوش نمی‌نهد و دگرگون جلوه نمی‌دهد و خواستار سرکوب آن نیست.

۵- آموزش گام به گام در تربیت جنسی، اصل دیگری است که نظام تربیتی اسلام به آن توجه کرده است. رعایت اصل تدریج، لازمه طبیعی تربیت جنسی و همگامی با مراحل رشد متربی است.

اصل تدریج در تربیت جنسی مبتنی بر نکات زیر است:

الف) رعایت مراحل رشد جسمی و عقلی کودک و توجه به سطح ادراک او؛
ب) در نظر گرفتن جنسیت. رشد جنسی دختر با پسر فرق می‌کند و بنابراین لازم است، مربی مسایل جنسی را زودتر به دختر بیاموزد؛ حال آن که برای آموزش مسایل جنسی به پسر، فرصت بیشتری در اختیار دارد. دختر زودتر از پسر بالغ می‌شود. کیفیت و کمیت آموزش جنسی تابع رشد عقلی است که در دختران و پسران وجود دارد.

مراحل رشد جنسی

اسلام تربیت جنسی را به سه دوره تقسیم کرده است که به بیان دو دوره آن می‌پردازیم.
۱- دوره اول کودکی که نزدیک به هفت سال است. در این دوره، کودک، بیشتر به بازی می‌پردازد. در این دوره کودک از نظر اسلام رفتار و احساس جنسی ندارد. البته از سن چهار سالگی احتمال دارد برخی از نمونه‌های رفتار جنسی، از سر تقلید از حرکات و رفتار دیگران در کودک دیده شود، اما مسلم است که این کارها، ماهیت واقعی جنسی ندارد.

۲- دوره پایانی کودکی که هفت و گاه هشت سال به درازا می‌کشد و به بلوغ و نوجوانی می‌انجامد. این مرحله پیش درآمد بلوغ است و کودک می‌رود تا برای پذیرش تکالیف و هنجارهای شرعی دوران بلوغ آمادگی پیدا کند.

در اسلام بر اهمیت تربیتی این دوره تأکید بسیار شده است، زیرا این دوره، آینده اخلاقی کودک را پی‌ریزی می‌کند و اساس شکل‌گیری زیر ساخت‌های شخصیتی کودک را تشکیل می‌دهد. دلایل اهمیت این دوره از این قرار است:

الف) کودک به رشد عقلی می‌رسد؛

- ب) جنبه‌های بدنی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و دینی وی رشد می‌کند و کودک را برای پذیرش آموزش‌های شرعی آماده می‌سازد؛
- ج) این مرحله مناسب‌ترین مرحله برای آموزش جنسی است. در این دوره باید:
- ۱- به فراگیری رفتار و آداب اسلامی اعم از جنسی و غیر جنسی پردازد؛
 - ۲- برای وا داشتن کودک به آموزش و پذیرش آداب و اخلاق اسلامی، بیشتر باید از تقویت و پاداش استفاده کرد.



تربیت اسلامی و اصلاح رفتار جنسی

نظام تربیتی اسلام، برنامه‌های دقیقی برای مهار میل جنسی دارد. از آن‌جا که این میل فطری در شخصیت عبادی انسان اثر بسزایی دارد، اسلام بر مهار آن پافشاری می‌کند و موجبات پاکدامنی و عفت آدمی را فراهم می‌آورد.

اسلام، اصلاح رفتار جنسی را برای افراد بالغ مهم‌تر می‌شمارد؛ چرا که افراد بالغ در خانواده، سرمشق رفتار جنسی کودکانند و بر رفتار و شخصیت جنسی فرزندان تأثیر می‌گذارند.

اصلاح رفتار جنسی، مجموعه‌ای از برنامه‌ها و تدابیر و قواعد پیش‌گیرنده و یا درمان‌کننده در زمینه مسایل جنسی است که برای اصلاح و تغییر رفتار جنسی به کار می‌رود.

اصلاح رفتار جنسی به منزله عمل عبادی

مربیان با فعالیت‌های مربوط به تربیت جنسی، شخصیت مسلمان را پاس می‌دارند و او را به تعادل روانی - رفتاری می‌رسانند و با حلال و حرام امور جنسی آشنا می‌کنند. بنابراین، این کار عملی عبادی به شمار می‌آید. پس اگر مربیان مسلمان به این امر نپردازند، گناهکارند و باید در برابر خداوند بزرگ پاسخگو باشند و در صورت اهتمام به

آن، پاداش می‌گیرند. اصلاح رفتار جنسی به وسیله مربیان به چند دلیل ضروری است:

الف) ناآگاهی پدران و مادران و مربیان مسلمان از قواعد اسلامی تربیت جنسی؛

ب) کجرفتاری‌های جنسی در کودکان و نوجوانان، که پدران و یا مادران فرادیند و

ممکن است از راه ناهنجاری‌های رفتار جنسی آنان نسل آینده نیز تباہ شود؛

ج) رشد و پرورش پاکدامنی و ایجاد ملکات اخلاقی.

اسلام برای تحقق تربیت درست جنسی در کودکان و نوجوانان، به دو طریق به والدین

کمک می‌کند:

الف) دگرگونی و بهبودی نگرش بزرگسالان به رفتار جنسی؛

ب) رنگ معنوی و عبادی بخشیدن به رفتار جنسی در نگاه بزرگسالان.

برنامه‌های اصلاح رفتار جنسی

برای اصلاح رفتار جنسی افراد، می‌توان از دو روش استفاده کرد:

۱) اصلاح وراثتی

۲) اصلاح محیطی

روش نخست

اصلاح وراثتی به طرُق ذیل قابل اجراست:

۱- گزینش همسر خوب. فراخوانی اسلام به این کار، از آن روست که ازدواج در

تشکیل خانواده، و تعیین ویژگی‌های شخصیتی افراد بسیار دخیل است؛ چراکه حالات

مزاجی و عقلی و جسمی پدر و مادر در فرزندشان مؤثر می‌افتد. بنابراین اسلام از

ازدواج‌های بی‌تأمل و شتابزده برحذر می‌دارد و از دختر و پسر می‌خواهد پیش از گزینش

کسی برای ازدواج، درباره او خوب کندوکاو کنند تا بعد پشیمان نشوند.

۲- شروط و آداب همبستری. اسلام برای پاک‌ی روحی و عقلی و جسمی پدر و مادر

در موقع انعقاد نطفه، دستورها و هنجارهایی دارد که رعایت آنها سلامت فرزند را

تأمین می‌کند.

۳- شیر دادن. چنان که گذشت، شیر نقش برجسته‌ای در رشد شیرخوار دارد و این تأثیر گذاری از دو طریق است:

الف) ویژگی های شخصیتی شیر دهنده؛

ب) خوراک شیر دهنده.

روش دوم

روش دوم، معطوف به اصلاح محیط است که پیش از اشاره به آن، پاره‌ای از ملاحظات در خور توجه است:

الف) این قواعد، برای دوره کودکی دوم و بلوغ و نوجوانی است و مبین اهمیت تربیت جنسی در اسلام است؛

ب) این قواعد، هم، جنبه پیشگیرانه دارد و هم جنبه درمانی؛ بنابراین مربی مسلمان می‌تواند از این قواعد برای تربیت در کودکی دوم بهره‌گیرد و مانع گرفتاری کودک به نابهنجاری جنسی شود و نیز می‌تواند پس از بلوغ و نوجوانی، برای درمان نابهنجاری رفتار جنسی نوجوان از آنها سود ببرد.

ج) این قواعد، تنها در صورتی برای خانواده و جامعه دارای اثر مثبت است که همگی برای اجرای آنها در زندگی بکوشند؛ اما اگر پاره‌ای از نهادهای اجتماعی از این کار سر باز زنند، رسیدن به هدف دشوار می‌شود. با این حال، اهمیت ندادن برخی از نهادها به این مهم، عذری برای سر باز زدن دیگران از انجام دادن آنها نمی‌شود.

د) لازمه اجرای این قواعد، رعایت اصل تفاوت‌های فردی در فرایند تربیت است؛ به ویژه تفاوت‌های میان دختران و پسران.

قواعد عملی که برای اصلاح رفتار جنسی از راه اصلاح محیط باید اعمال شود، بیشتر پیشگیرانه است. این قواعد عبارتند از:

۱- آموزش هنجاری شرعی به کودک ممیز؛

۲- اجازه گرفتن برای وارد شدن به محل استراحت پدر و مادر؛

۳- رعایت اصول پوشش از سوی پدر و مادر و فرزند؛

۴- پوشیده داشتن رفتار جنسی، به ویژه عمل زناشویی از کودک؛

۵- جدا کردن بستر و اتاق خواب فرزندان؛

۶- تأمین خانه مناسب برای زندگی؛

۷- دور نگه داشتن کودک از هر گونه عامل برانگیزنده جنسی، مثل نشان دادن دختر بچه روی زانوی بیگانه، خودداری پدر و مادر از معاشقه در حضور کودک، پرهیز افراد بالغ از بوسیدن کودکان جنس مخالف و ممیز، نخوابیدن کودکان در زیر روانداز واحد، پرهیز از آراستن پسر به لباس زنان؛

۸- توجه کافی به پدیده بلوغ زودرس؛

۹- راهنمایی کودک ممیز برای بهره‌وری درست از وقت خود، که از چند نظر

اهمیت دارد:

الف) دور داشتن کودک از پرداختن به اموری که برانگیزنده‌گرایش جنسی است؛

ب) فراهم آوردن پرورش جسمی کودک و کسب مهارت‌های حرکتی چون شنا و...؛

ج) مطالعه مستمر و هدف‌دار برای پرورش فرهنگی و قدرت تفکر کودک؛

د) پرداختن به فعالیت‌های تفریحی؛

ه) پرورش روحیه دوستی میان کودکان و پرورش روحیات اجتماعی آنها؛

و) آموزش کودک برای بهره‌وری بهینه از وقت و شکوفایی استعدادهای کودک؛

۱۰- آشنا کردن کودک با امور حرام و حلال در زمینه مسایل جنسی؛

۱۱- ازدواج در اولین فرصت ممکن.



اصول تربیت جنسی افراد بالغ

نظام تربیتی اسلام دختر و پسر بالغ را به خود وا نمی‌گذارد و آنها را در انجام وظایف خود، به ویژه در حوزه مسایل جنسی راهنمایی می‌کند. اگر پدر و مادر و مربیان، افراد را برای ورود به دوره بلوغ آماده کرده باشند، فرد بالغ با تکالیف، مشکلات، شادی‌های و خوشی‌های بلوغ به شایستگی برخورد می‌کند، اما، چنانچه برای این مرحله درست پرورش نیافته باشد، دچار مشکلات روحی می‌شود و در انجام وظایف خود ناتوانی نشان می‌دهد و اگر مربیان نتوانند هر چه زودتر به او کمک کنند، گرفتار مشکلات فراوانی خواهد شد.

بهداشت روانی و چیرگی بر غریزه جنسی

پیدایش نیروی جنسی در انسان، تحولی حیاتی است که فرد را برای پذیرش مسئولیت‌های تازه مهیا می‌کند. اسلام این توانایی را ارج می‌نهد و برای بهره‌گیری درست و بهینه از آن، هنجارهایی عرضه می‌کند تا گذشته از به کارگیری این نیرو، از بهداشت روانی فرد هم محافظت شود. پاسخگویی درست به این نیاز، خواست اسلام است.

هرگاه مسلمانی با عنایت به خواست اسلام، در پی پاسخ به میل جنسی خود برآید، آرامش می‌یابد و بهداشت روانی او تأمین می‌شود. از نگاه اسلام، بهترین راهکار ازدواج است؛ زیرا ازدواج، فرد را بر نیروی جنسی خود مسلط می‌کند.

از این گذشته، از راه ازدواج است که نیروی جنسی پایه‌ای برای پاسخگویی به بسیاری از دیگر گرایش‌های سرشتی آدمی می‌شود. خواست‌هایی چون اراده، خانواده، داشتن فرزند، عشق ورزیدن به دیگران و احساس محبویت. برای آن که ازدواج، به راستی بهداشت روانی زن و شوهر را حفظ کند، باید ویژگی‌هایی داشته باشد که از مهم‌ترین آنها، آگاهی زن و شوهر از قواعد روابط صحیح است. زن و شوهر باید روان‌شناسی یکدیگر را بدانند و خانواده را بر اساس اخلاق و تربیت اسلامی بنا نهند و با وظایف خود در برابر یکدیگر آشنا و در انجام آنها کوشا باشند.

اما گاه، ازدواج میسر نمی‌شود. اسلام در این گونه موارد، پاکدامنی و خویشتن‌داری را لازم می‌داند و دستور می‌دهد پاسخ به غریزه‌ی جنسی را به آینده واگذاریم. اسلام برای حفظ عفت و پاکدامنی افراد، از مریبان می‌خواهد در تربیت افراد از آغاز کودکی بکوشند، تا روح کودک با پاکدامنی خوبگیرد و در برابر نیروی جنسی خوار نشود. پس از بلوغ، تقوا و پرهیزگاری و اطاعت از خداوند و نیز استفاده از عوامل کاهش دهنده فشار جنسی است که باور مسلمان در بهداشت جنسی و روانی و نیز گریز از گناه است.

اهمیت آموزش و آگاهی‌های جنسی برای نوجوانان

با آنکه ازدواج برای کاهش تنش‌های روانی مفید است، اما عده‌ای از همسران به وظایف خود عمل نمی‌کنند. بنابراین سازگاری و توافق کافی میان آنها پدید نمی‌آید و از پاسخگویی درست به میل جنسی یکدیگر ناتوانند و این خود آغاز مشکل است. اسلام برای پیشگیری از پیدایش این ناگواری‌ها در زندگی زناشویی، آگاهی‌های جنسی را برای نوجوانان ضروری می‌داند. مریبان و پدران و مادران مسلمان، باید به آموزش درست و بهنگام مسایل و آداب و اخلاق جنسی به نوجوانان بپردازند.

آداب روابط جنسی

آداب و قواعدی در شرع مقدس برای تحکیم خانواده و حسن روابط زن و شوهر وضع شده است. پیش از شرح این آداب و اصول، چند نکته را گوشزد می‌نماییم:

۱- سلامت و انسجام نظام خانواده، در گرو روابط جنسی شایسته میان زن و شوهر و نیز حقوق دیگری است که رعایت آنها به تحکیم روابط میان زن و شوهر کمک بسیار می‌کند. اسلام این حقوق را به رسمیت شناخته و برای آنها هنجارهایی وضع کرده است.

۲- اسلام تنها به روابط میان زن و شوهر در خانه نپرداخته است، بلکه برای روابط زن و مرد در محیط‌های گوناگون اجتماعی، هنجارهایی دارد که لازم است دقیقاً رعایت شود تا از این راه، هم خانواده سالم بماند و هم جامعه در امان باشد.

آداب و اصول زناشویی در اسلام بسیار است که تنها به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

- پاسخ به خواهش جنسی همسر که مرد و زن جز با عذر شرعی حق ندارند از آن سرباز زنند.

- آمادگی عاطفی و روحی زن و مرد برای مقاربت؛ این امر برای زنان بسیار مهم‌تر از مردان است و دیرتر دست می‌دهد. مرد باید به وظایف خود برای برانگیختن جنسی همسرش اقدام کند و او را نیز همانند خودش به حالت ارگاسم برساند.

- گشنی باید به دور از چشم دیگران باشد تا بازتاب منفی نداشته باشد.

- از نظر اسلام، زن و شوهر لازم است به گشنی تنها به دید رفتار جنسی ننگرند و به آن رنگ معنوی دهند؛ یعنی با نام خدا شروع کنند. با وضو باشند؛ دعا‌های مأثور بخوانند؛

- زن و مرد باید از خشونت در گشنی پرهیزند؛ عشق و رزی داشته باشند

- زن و مرد باید برای حفظ نیروی جنسی، از تغذیه مناسب غافل نمانند.

جنبه‌های روحی روابط جنسی در اسلام

تعالیم اسلام، سراسر زندگی فردی و اجتماعی را دربر می‌گیرد و در اندیشه پی نهادن جامعه‌ای برتر و نمونه است؛ بنابراین هم چنان که به مسایل خانواده و روابط زن و شوهر توجه دارد، به آنچه در بیرون از خانواده می‌گذرد نیز می‌پردازد. نظام تربیتی اسلام، برای دوری افراد از محرک‌های خارج از دایره ازدواج و زناشویی، بر سه نکته تأکید می‌کند:

۱ - پاکیزگی روحی، از راه پرورش عنصر تقوا؛

۲ - از میان برداشتن محرک‌های جنسی اجتماعی؛

۳ - فراهم کردن امکان پاسخ‌گویی مشروع به میل جنسی؛

اسلام برای تنظیم روابط زن و مرد به مفهوم عام آن، ضوابط فردی و اجتماعی پیشگیرانه و درمانی وضع کرده است تا رفتار فردی و اجتماعی را در جامعه سامان دهد.

جنبه‌های روان شناختی

۱ - احساس استقلال و خودباوری و رشد اعتماد به نفس و رهایی از پیروی از

دیگران و ایجاد شخصیت فرهنگی در زن و مرد مسلمان؛

۲ - افزایش مصونیت از لغزش فرد مسلمان؛ این امر، زمینه ساز حفظ استقلال

شخصیت فرد است؛

۳- هر فرد مسلمان در حالی که با رعایت ضوابط اخلاق جنسی به خود ارزشمندی می‌رسد و لذت روحی می‌برد، از فشار تمایل به خود نمایی و جلب توجه دیگران آزاد می‌شود؛

۴- اجر و پاداش الهی دریافت می‌کند؛

۵- رعایت این قواعد در فرد مسلمان موجب پرهیز از رفتارهای جنسی نابهنجار می‌شود.

پیامدهای عدم رعایت هنجارهای اخلاقی - جنسی:

- ۱- فردی که این ضوابط را گردن نهد، در روابط جنسی برخلاف نظام ارزشی خود، یعنی ضوابط و شئون اسلامی عمل می‌کند و احساس مسئولیت در برابر خداوند در او می‌میرد و چنان رفتار می‌کند که گویی خداوند ناظر بر بندگانش نیست؛
- ۲- به بیماری‌هایی چون تعارضات و تنش‌های روانی گرفتار می‌شود.

راه‌های غلبه بر ناهنجاری‌های اخلاقی و جنسی

- رعایت موارد زیر می‌تواند فرد را از عواقب مشکلات روحی برهاند:
- کراهت نشستن در جایگاهی که زنی تازه آنجا را ترک گفته است؛
 - ممنوع بودن شوخی و مزاح از سر شهوت با جنس مخالف؛
 - عدم گفت و گو با انگیزه جنسی با جنس مخالف؛
 - حرمت چشم چرانی و نظر بازی؛
 - حرام بودن مصافحه با نامحرم؛
 - کراهت خلوت‌گزینی با جنس مخالف؛
 - لزوم رعایت حجاب و پرهیز از برهنگی و حرمت آراستن خویش برای نامحرمان.

دوره بلوغ و نوجوانی

دگرگونی‌های دوران بلوغ، نوجوانان را با مشکلات و دشواری‌های زیادی روبه‌رو می‌کند. این مشکلات، در جوامع معاصر بیش از گذشته است و ممکن است سلامت و بهداشت روحی نوجوان را تحت تأثیر قرار دهد. این حالت را بحران نوجوانی نامیده‌اند. روانشناسان برای بررسی این حالت در نوجوانان، تلاش‌ها کرده‌اند و تفسیرها و تحلیل‌های گوناگونی از آن عرضه داشته‌اند. برخی گفته‌اند این حالت باز خورد طبیعی تحولات بیولوژیکی است که در نوجوانی رخ می‌دهد. «استانلی هال» نخستین کسی است که چنین تفسیری از بحران نوجوانی عرضه کرد. او نوجوانی و جوانی را مرحله دشوار عبور از وضع آغازین و پا گذاشتن به وضع پیشرفته می‌داند.

از نظر «فروید»، نوجوانی دوران نضج جنسی و برهه تحمل دشواری‌های زندگی جنسی است. بدنبال او «اریک فروم» و «اریکسون» و... هر یک از بحران نوجوانی تفسیر و تحلیلی عرضه کرده‌اند که از مطالعه مجموع آنها به دست می‌آید که روان‌شناسان و روانکاوان به تلازم میان بحران و نوجوانی، نگرش همسان ندارند.

نوجوانان در جامعه اسلامی

با بررسی رفتار نوجوانان در محیط‌های اسلامی، می‌توان آنها را به دو گروه اصلی

تقسیم کرد:

الف) نوجوانانی که تقریباً رفتار نابهنجار و سازگار با اخلاق اسلامی دارند؛

ب) کسانی که رفتار نابهنجار و مشکلات جنسی و شخصیتی دارند.

تفاوت نوجوانان در میزان و نوع مشکلات با یکدیگر، تا حدود زیادی به فرهنگ و نظام ارزشی حاکم بر جامعه باز می‌گردد. هر چه این فرهنگ و ارزش‌ها کمتر مورد پذیرش قرار گیرند، رفتار نوجوان بیشتر دچار آشفتگی و نابهنجاری خواهد شد.

در فرهنگ اصیل اسلامی و بر اساس آموزش‌های اسلام، نوجوان در برابر نیازهای جنسی خود دو راه در پیش دارد: یکی ازدواج و در غیر این صورت، پرهیزگاری و به تأخیر انداختن پاسخ‌گویی به نیاز جنسی تا وقت مقتضی و تلاش برای آرام کردن و کاهش دادن میل جنسی از راه عبادت و فعالیت‌های اجتماعی و تفریحی.

چند نکته برای رویارویی با بحران نوجوان

نخست، دو نکته را یادآور می‌شویم:

۱- نوجوانی مرحله پویایی و نیکی و از بهترین برهه‌های زندگی است که می‌توان از آن برای پرورش نسلی شایسته بهره گرفت. بر این اساس، نوجوان، سرکش و ویرانگر و هرزه و چالش آفرین نیست، بلکه نیازمند احترام و پذیرش و فرصت است. مربی باید تنها مراقب و یار نوجوان باشد. نوجوان باید آزادی ابداع داشته باشد و روحیه نقد در او رشد کند و در امور و مسایل دیدگاه مستقل داشته باشد، از تقلید گمراه کننده پرهیزد و از تجربه‌های خطرناک اجتناب ورزد. نوجوان نیازمند دین و الگوهای دینی است.

۲- متون دینی، دیدگاه خوشبینانه روان‌شناسان به نوجوان را تأیید می‌کنند و نوجوانی را دوران قدرت و استعداد و توانایی می‌دانند. بنابراین از نگاه اسلام، نوجوانی سراسر خیر است و می‌توان از آن برای پرورش انسانی دیندار و سالم بهره گرفت؛ زیرا روح نوجوان آماده پذیرش ارزش‌ها و آرمان‌های برتر است. نوجوانی مرحله رشد عواطف دینی است. باید با پرورش پاکدامنی و فضایل و دانش در نوجوان، نیروی جنسی را در او

مهار کرد و به هیچ روی اجازه نداد نوجوان دچار انحرافات جنسی شود.

راهنمایی‌ها باید دو جنبه داشته باشد:

الف) جنبه پیشگیرانه که از کودکی آغاز می‌شود. اسلام دستور می‌دهد از سه سالگی پاره‌ای از مفاهیم اعتقادی را به کودک القا کنیم و رفته رفته او را به کارها و خدمات نیک عادت دهیم تا در نوجوانی گرفتار دشواری و بحران نشود.

ب) جنبه درمانی؛ مربی باید بکوشد نوجوانانی را که دچار بحران شده‌اند، به حال عادی بازگرداند و رفتار و منش او را تعدیل کند.

برای تحقق رشد متعادل شخصیت نوجوانان باید به امور زیر توجه کرد:

۱- نوجوانی، دوره مناسبی برای آغاز رشد و تکلیف است و تنها برهه بلوغ جنسی به شمار نیست. از نگاه اسلام، نوجوانی مرحله پیدایش عواطف دینی و رشد جسمی و عقلانی است؛ بنابراین باید با برنامه‌ریزی شایسته و بهنگام نوجوان را یاری کرد.

۲- اسلام نوجوانی را دوره ملازمت و همراهی والدین و مربیان با نوجوان می‌داند. این همراهی به معنای مراقبت نوجوان برای سازگاری او با هنجارهای اسلامی است. این مصاحبت و همراهی، لازمه ناآزمودگی دوره نوجوانی است و بدون آن، نوجوان به رشد کافی و همه جانبه دست نمی‌یابد.

۳- نوجوان مسئول رفتار خویش است، چون آزادی و اختیار دارد. او باید هویت خویش را باز یابد، لغزش‌های خود را جبران کند و مسیر زندگی خویش را بیابد.

اسلام نوجوان را به جهاد با نفس فرا می‌خواند و این کار، هم جنبه پیشگیرانه دارد و هم جنبه درمانی. جهاد با نفس، اراده نوجوان را آبدیده می‌کند و او را در برابر یورش شهوت‌ها پایدار می‌سازد و روند زندگی فرد را سامان می‌بخشد.

۴- توصیه‌های تربیتی اسلام، از پیدایش بحران در شخصیت نوجوان پیشگیری می‌کند. این توصیه‌ها و برنامه‌ها، از آغاز چهار سالگی شروع می‌شود و در آستانه بلوغ

بیشتر می‌شود.

آموزش‌های اسلام بر میزان رشد عقلی فرد استوار است. تربیت جنسی فرد، عمدتاً از کودکی دوم آغاز می‌شود. در واقع، تربیت جنسی آموزش مقدماتی کودک است برای پذیرش مسئولیت‌های آینده او در حوزه رفتارهای جنسی. این آموزش‌ها، باید در نوجوانی و جوانی هم پی گرفته شود.

خودشناسی و خودسازی نوجوان، لازمه تعدیل رفتار اوست. از این گذشته، خودشناسی، مبنایی است که فرایند جهاد بانفس بر آن استوار است. نوجوان برای آشنایی با ویژگی‌های عمومی رشد خود، باید خودشناس باشد تا نهایتاً خداشناس شود.



مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

فهرست منابع

- ١- القرآن الكريم
- ٢- الامام على، نهج البلاغه، تصنيف لبيب ييظون، منشورات دار أسامة كرم دمشق، دارالقلم بيروت.
- ٣- البار، محمد على، خلق الانسان بين الطب و القرآن، الدار السعودية للنشر والتوزيع، جده الطبعة الثالثة، ١٩٨١ م.
- ٤- البهى، سيد فؤاد، أسس النفسية للنمو من الطفولة الى الشيخوخة، دارالفكر العربى، الطبعة الثالثة، ١٩٧٤ م.
- ٥- الحرآنى، الحسن بن على بن الحسن، تحف العقول عن آل الرسول، منشورات مؤسسه الاعلمى للمطبوعات، بيروت، الطبعة الخامسة، ١٣٩٤ هـ - ١٩٧٤ م.
- ٦- الخوئى، السيد أبو القاسم، منهاج الصالحين، ج ١ و ٢، دارالزهراء للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة الخامسة عشر ١٤٠١ هـ - ١٩٨١ م.
- ٧- السترى، شيخ عبدالله، معتمد السائل، ج ٢.
- ٨- السنورسى، شوقى، صارح طفلك عن الجنس، منشورات جمعية دراسات الطفولة بامريكا، رياض، مؤسسه المعارف للطباعة والنشر، بيروت، الطبعة الاولى، ١٩٦٥.
- ٩- الشهرستانى، عبدالرزاق، أسس الصحة و الحياة، مطبعة الآداب، النجف الاشرف، العراق، الطبعة الاولى ١٩٧١ م.
- ١٠- الشيخ الصدوق، من لا يحضره الفقيه، دارالكتب الاسلامية، طهران، الطبعة الخامسة، ١٣٩٠ هـ.
- ١١- الشيخ الطوسى، الاستبصار، ج ٣.
- ١٢- الشرابى، هشام، مقدمات لدراسة المجتمع العربى، الدار المتحدة للنشر، بيروت، الطبعة الاولى، ١٩٧٥ م.
- ١٣- الطوسى، الحسن بن الفضل، مكارم الاخلاق، منشورات مؤسسه الاعلمى للمطبوعات، بيروت، الطبعة السادسة ١٣٩٢ هـ - ١٩٨٢ م.

- ١٤ - عبدالله ناصح علوان، **تربية الاولاد فى الاسلام**، ج ٢، دارالسلام للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة السابعة ١٩٧٤ م.
- ١٥ - عبدالرؤوف عبدالغفور، **دراسات فى علم النفس الاسلامى**، مكتب الاعلام الاسلامى، قم، الطبعة الاولى، ١٤٠٤ هـ.
- ١٦ - علم الدين، محمد، **التربية الجنسية بين الواقع و علم النفس والدين**، الهيئة المصرية العامة للتأليف والنشر، القاهرة، ١٩٧٠ م.
- ١٧ - العاملى، السيد محسن، **وسائل الشيعة فى تحصيل الشريعة**، ج ٤.
- ١٨ - عطوى، محسن محمد، **الجنس فى التصور الاسلامى**، دارالتعاريف للمطبوعات، بيروت ١٤٠٢ هـ.
- ١٩ - الغزالى، محمد، **احياء علوم الدين**، ج ٢، دار احياء الكتب العربية، القاهرة الطبعة.
- ٢٠ - الغوضى، عبدالعزيز، **أسس الصحة النفسى**، مكتبة النهضة المصرية، القاهرة، الطبعة الخامسة، ١٩٧٥ م.
- ٢١ - عبدالواحد، مصطفى، **الاسلام والمشكلة الجنسية**.
- ٢٢ - فردريك كهن، **حياتنا الجنسية**، منشورات المكتب التجارى للطباعة والتوزيع والنشر، بيروت، الطبعة الحادى عشر ١٩٦٦ م.
- ٢٣ - فتحى يكن، **الاسلام والجنس**، مؤسسه الرسالة، بيروت، الطبعة الثانية ١٩٧٥ م.
- ٢٤ - فلسفى، محمد تقى، **الطفل بين الوراثة والتربية**، دارالتربية، بغداد، الطبعة الثانية ١٣٨٩ هـ - ١٩٦٩ م.
- ٢٥ - القرشى، محمد باقر، **النظام التربوى فى الاسلام**.
- ٢٦ - قطب، محمد، **نهج التربية الاسلامية**، ج ٢.
- ٢٧ - محمدى رى شهرى، محمد، **ميزان الحكمة**، الدار الاسلامية، بيروت.
- ٢٨ - المجلسى، محمد باقر، **بحار الانوار**.
- ٢٩ - محجوب، عباس، **مشكلات الشباب**، والحلول المطروحة والحل الاسلامى، كتاب الامة، قطر، الطبعة الاولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

- ٣٠- المدرسى، هادى، كيف تسعد الحياة الزوجية، دارالزهراء، بيروت.
- ٣١- _____ ، العلاقات الزوجية، دار الزهراء، بيروت، الطبعة الاولى.
- ٣٢ - مغنية، محمد جواد، الفقه على المذاهب الخمسة، دارالعلم للملادين، بيروت، الطبعة الاولى، ١٩٦٠ م.
- ٣٣- المقدسى، ابن قدامة، مختصر منهاج القاصدين، مكتبة دارالبيان، توزيع مؤسسه علوم الدين للطباعة والنشر، دمشق، بيروت، ١٣٩٨ هـ - ١٩٧٨ م.
- ٣٤ - وحيه، زين العابدين، الاسلام والتربية الجنسية، مكتبة المنار الاسلامية، الكويت الطبعة الثانية ١٩٧٩ م.
- ٣٥- الرائلى، أحمد، من فقه الجنس فى قنواته المذهبية، مؤسسه أهل البيت، بيروت، طبعة ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.
- ٣٦- الهاشمى، السيد كامل، المعصية و آثارها فى الحياة الانسانية، الدار العالمية للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، الطبعة الاولى، ١٤٠٧ هـ - ١٩٨٧ م.